ÖRDÖG MÁTYÁS VESZÖDELME

Tinódi Lantos Sebestyén

Várak omlása és Szolnok végzetes ostroma

1. A szakasz fő témája

Az 1552-es török hadjárat legsúlyosabb veszteségeinek láncreakciója: Temesvár eleste Losonci István hősies védelme után, Lippa és Solymos várainak gyáva kiürítése Aldana Bernáld által, valamint Ahmed és Ali basák egyesült seregeinek felvonulása és Szolnok várának ostroma a védők belső megosztottsága mellett.

2. Mi történik ebben a blokkban? (Tartalmi összefoglaló)

- **193–204. sor:** Tinódi összegzi a helyzetet: Illyés moldvai vajda (Péter vajda fia) a betöréssel bizonyította hűségét a szultánnak. Eközben délen hatalmas csapás éri az országot: elesik Temesvár, és Losonci István kapitány életét veszti („elvesze”). Ennek hírére Lippa és Solymos vára szinte érthetetlen, „csodaképpen” való módon vész el. Aldanai Bernát (Bernardo de Aldana) spanyol tiszt, akit gúnyosan „Nagy Kampónak” hívtak, porkolábként gyáván viselkedik („pórul cselekedék”). Amint meghallja Temesvár bukását, katonáival azonnal elmenekül Lippáról és Solymosról. Ahmed basa alig hisz a fülének: minden puskalövés nélkül, kényelmesen besétál a hatalmas mennyiségű élelemmel és ágyúval felszerelt, sorsára hagyott várakba, óriási pénzügyi és stratégiai kárt okozva a királynak.
- **205–212. sor:** A palásti győztes, Ali basa nem hagyja pihenni a főseregeret vezető Ahmed basát. Sürgeti és ösztönzi őt, hogy indítsák meg hatalmas haderejüket Szolnok és Eger ellen, ne vesztegessék az időt, mint Temesvár elhúzódó ostrománál. Ali basa 20 ezer emberével és súlyos ostromágyúival elsőként érkezik meg Szolnok alá, és teljesen körbezárja a várat. Egy hétig folyamatosan löveti a falakat, de a kezdeti tüzérségi támadásokkal még nem tud komoly kárt tenni a védművekben.
- **213–224. sor:** A vár védelmének élén a kiváló főporkoláb, Nyáry Lőrinc áll, akinek közvetlen parancsnoksága alá 650 („hetedfélszáz”) válogatott, jó katona tartozik. A várban lévő sereg azonban etnikailag rendkívül vegyes, sokféle nyelvű külföldi zsoldosból áll, akik között gyorsan felüti a fejét a széthúzás, a félelem és a lázadozás („pártolás, meghasonlás”). Pedig a vár felszereltsége zseniális, a királynak rengeteg pénzébe került: 24 nehézágyú és tarack, 1500 darab nehéz muskéta (szakállas puska), 1500 spanyol puska, 800 mázsa puskapor, rengeteg vas, ólom, gyújtószerszám és kötél áll rendelkezésre. Tinódi előrevetíti a szomorú véget: a hatalmas hadi raktár mind a törökök kezére kerül.

Készült a KKPGroup zenés narrációs sorozatához.

3. Fontosabb régi szavak és magyarázatuk

- **Azonba:** Eközben, ezalatt.
- **Pórul cselekedék:** Alulmaradt, helytelenül cselekedett, csúfosan viselkedett (itt: gyáván cserbenhagyta a posztját).
- **Porkoláb:** Várkapitány-helyettes, a várőrség és a vár belső rendjének parancsnoka.
- **Annét nem múlatnak:** Onnan nem késlekednek, nem húzzák az időt.
- **Hetedfélszáz:** Hétnél féllel kevesebb száz, azaz 650.
- **Szakállos:** Szakállas puska; a várfalakra rögzíthető, puskánál nagyobb, de ágyúnál kisebb űrméretű, nagy lőtávolságú kézi tűzfegyver.
- **Pártolás:** Lázadás, elpártolás, az ellenséghez való húzás.
- **Meghasonlás:** Belső viszály, széthúzás, nézeteltérés.

4. Érdekességek

- **Aldana, a „Nagy Kampó”:** Bernardo de Aldana spanyol zsoldosvezér alakja a gyávaság szimbólumává vált a korabeli Magyarországon. Tinódi a „Nagy Kampó” csúfnevet használja rá, utalva a spanyolok által hozott, de harc nélkül feladott fegyverekre vagy a kapitány jellemére. Aldanát később a császári bíróság a lippai árulásért és a vár feladásáért halálra ítélte, de végül kegyelmet kapott.
- **A szolnoki fegyverarzenál értéke:** Tinódi elképesztő precizitással listázza a szolnoki hadianyagot (800 mázsa por, 3000-nél is több lőfegyver). Egy mázsa a korban körülbelül 56 kilogramm volt, ami azt jelenti, hogy Szolnokban közel **45 tonna lőpor** állt rendelkezésre! Ez a hatalmas készlet bőségesen elég lett volna egy több hónapos ostromra is, ami még tragikusabbá teszi a vár későbbi sorsát.

5. Történelmi háttér: A délvidéki dominó és Szolnok stratégiai csapdája

Temesvár 1552. július 27-i eleste és Losonci István brutális lefejezése sokkszerűen érte a királyi Magyarország védelmi rendszerét. A katasztrófa azonnali pszichológiai láncreakciót indított el: a Lippán állomásozó spanyol zsoldosvezér, Bernardo de Aldana (akit a magyarok Nagy Kampó néven csúfoltak) teljesen elveszítette a fejét. Annak ellenére, hogy Lippa és a közeli Solymos vára roskadásig volt tömve élelemmel, fegyverrel és lőporral, Aldana harc nélkül kiürítette és sorsára hagyta az erődöket. Ahmed pasa döbbenten, puskalövés nélkül sétált be a kulcsfontosságú Maros-menti védvonalba.

Eközben a Palástnál győztes Ali budai basa pontosan látta, hogy a keresztény védelem megingott. Sürgette a komótosabb Ahmedet, hogy ne vesztegessék az időt, és csapjanak le a Felső-Tisza vidékének kapujára: Szolnokra. Szolnok ekkor a kor legmodernebb, olaszbástyás erődítményének számított, amelyet I. Ferdinánd hatalmas összegekért építtetett újjá. Bár a hadianyag és a tüzérségi felszerelés (közel 45 tonna lőpor és 3000 lőfegyver) alkalmas lett volna egy elhúzódó ostromra, a vár belső szerkezete életveszélyes repedéseket mutatott. A Nyáry Lőrinc alatt szolgáló 650 fős mag mellé felfogadott német, spanyol, cseh és magyar zsoldosok között nem volt egységes parancsnoki tekintély. A Temesvár alól érkező hírek és a hitszegéstől való félelem egy olyan morális bomlást („meghasonlást”) indított el a falakon belül, ami a lenyűgöző fegyverarzenál ellenére már az oszmán tüzérség felvonulásakor megpecsételte a kulcsvár sorsát.

ÖRDÖG MÁTYÁS VESZÖDELME

Tinódi Lantos Sebestyén

Történelem: A várláncolat dominóeffektusa és a szolnoki belső válság

Kérdés:
Hogyan hatott Temesvár eleste a környező várak sorsára, és milyen védelmi, valamint strukturális problémákkal szembesült Nyáry Lőrinc Szolnok ostromának kezdetén?

Irodalom: A krónikás leltár stílusa és az anticipáció technikája

Kérdés:
Milyen irodalmi funkciója van a szolnoki hadianyag részletes felsorolásának, és hogyan alkalmazza Tinódi az anticipáció (előreutalás) eszközét a szövegben?

Kreatív: Riadó a megosztott Szolnokban

Feladat:
Képzeljétek el a pillanatot a szolnoki vár udvarán az ostrom harmadik napján, amikor a falakon túl eldördülnek Ali basa ágyúi, a várban pedig a spanyol, német és magyar zsoldosok egymásra fegyvert rántva vitatkoznak ahelyett, hogy a posztjaikra sietnének. Írjátok le 3 mondatban, hogyan fest ez a feszült jelenet!

7. RÉSZ
(193–224. sor)

Példa Válasz:

Történelem:

Válasz:
Temesvár 1552. júliusi eleste pusztító dominóeffektust indított el a végvárrendszerben. A déli kulcsvár bukásának és Losonci István halálának pszichológiai hatása miatt Aldana Bernát spanyol parancsnok pánikba esett, és harc nélkül kiürítette Lippa és Solymos erődeit. Ezáltal Ahmed basa serege ellenállás nélkül szerezte meg a Maros menti védvonalat és annak hatalmas hadi raktárait.
Amikor Ahmed és Ali basa egyesült serege Szolnok alá ért, a vár technikai értelemben – Tinódi tételes listája alapján – tökéletesen fel volt szerelve (24 ágyú, 3000 puska, hatalmas lőporkészlet). Nyáry Lőrinc főporkoláb azonban egy kezelhetetlen strukturális problémával szembesült: a védősereg „sokféle nyelvű” zsoldosokból állt. A nemzetiségi ellentétek, a palásti vereség híre és a török túlerő miatti félelem belső „meghasonláshoz” és pártoláshoz vezetett, ami a bőséges hadianyag ellenére már az ostrom első hetében megbénította a védők harci morálját.

Irodalom:

Válasz:
Tinódi Sebestyén a 7. epizódban a **krónikás leltár (tételes katalógus)** stílusát alkalmazza, amikor sorról sorra veszi a szolnoki szakállas puskákat, ágyúkat és a mázsaszámra mért lőport. Ennek az irodalmi eszköznek a célja a hitelesség biztosításán túl az, hogy fokozza a nemzeti veszteségérzetet: a hallgatóságnak pontos képet kell kapnia arról az óriási anyagi és katonai értékről, amit a keresztény világ elveszített.
A szakasz zárásakor Tinódi a modern irodalomból is ismert **anticipáció (előreutalás)** technikáját használja. Ahelyett, hogy megvárná az ostrom végét, a felsorolás csúcspontján rögtön kijelenti: **„kiket az Szolnokban mind ott vesztöttek vala”**. Ez a tragikus hangvételű előreutalás drámai feszültséget teremt, hiszen a hallgató a hatalmas védelmi potenciál láttán már tudja, hogy a katasztrófa elkerülhetetlen, és a gazdag arzenál leírása nem a dicsőséget, hanem a közelgő bukás fájdalmát mélyíti el.

Kreatív:

Szöveg:
A szolnoki vár bástyáit megrázta a falakon kívül felsorakozott húszezres török sereg ágyúinak fülsiketítő dörrenése, ám az udvaron nem a harci fegyelem, hanem a rettegés szülte zűrzavar lett az úr. A különböző nyelvű zsoldosok ahelyett, hogy a lőporos hordókhoz rohantak volna, egymást vádolva rántottak kardot, miközben Nyáry Lőrinc kapitány kétségbeesetten próbálta túlharsogni a belső viszály és a meghasonlás kaotikus lármáját. A falakra rögzített ezerötszáz szakállas puska némán meredt a távolba, mert a védők megbomlott soraiban a pogány ellenségtől való félelem már azelőtt megpecsételte a gazdag erőd sorsát, hogy a törökök rést üthettek volna a kapukon.

7. RÉSZ
(193–224. sor)